

panel:

Türkiye'de enerji planlaması

Panelde ODTÜ Öğretim Üyeleri Prof.Dr.Halim Doğrusöz, Doç. Dr.Merih Celasun, Y.Prof.Dr. Kemal İnan ve Boğaziçi Üniversitesi Öğretim Üyesi Doç.Dr. İbrahim Kavrak katıldılar. Paneli Odamız adına Nazif Tepedelenlioğlu yönetti.

Tepedelenlioğlu paneli açış konuşmasında, günümüz insanının hemen her etkinliği için enerjiye gereksinme duyduğunu, bu nedenle artık dünyada ülkelerin gelişmişlik düzeyinin kişi başına tüketilen enerji ile ölçüldüğünü, ayrıca enerjinin bir altyapı unsuru olarak sanayileşmenin kaçınılmaz bir önkoşulu olduğunu belirtti. Daha sonra, Türkiye'nin bilinen birincil enerji kaynaklarının kıt olduğunu, ithal edilen petrol için yılda 1,5 milyar Dolaraya varan döviz ödendiğini söyleyen Tepedelenlioğlu Türkiye'de ciddi bir enerji planlamasına gidilmesi gerektiğini savundu ve bu panelde konuşmacıların "Planlama nedir?", "Yapılan planlamanın etkin olması nasıl sağlanır?", "Enerji planlaması ile genel ekonomik planlama arasındaki ilişki nedir?" sorularına yanıtlar arayacaklarını belirtti.

İlk sözü Prof.Doğrusöz aldı. Doğrusöz, Türkiye'de planlamanın var olduğunu ancak plan kavramının çok sınırlı olarak "tesis yatırım planlaması" şeklinde anlaşıldığını belirterek sözlerine başladı. Söz konusu planlama enerji planlaması ise, bu anlayışın birincil enerjinin dönüştürülmesi için gerekli tesislerin yatırım planlaması anlamına geldiğini ifade eden konuşmacı, enerji planlamasında "dönüştürüm" tesislerinde girdi olacak birincil kaynakların planlamasının ihmal edildiğini, benzer şekilde, tesislerin ürettiği enerjinin de ne şekilde tüketileceğinin düşünülmedi-

ğini söyledi. Böylece, dönüş-türüm tesislerinin iki ucunun boşa bırakıldığını, oysa fiyatlandırma ve vergilendirme mekanizmaları ile bu iki ucun da düzenlenmesi ve planlamaya katılması gerektiğini belirtti. Prof.Doğrusöz planlama kavramını şöyle tanımladı: "Bir sistemin işleyişini zaman ve mekânda bütünüyle kapsayan ve etkileri zaman ve mekânda çok uzaklara gidebilen kararlar topluluğu."

Konuşmacı daha sonra Türkiye'de planın uygulanamadığına değine-rek, bunun başlıca iki nedenden ileri geldiğini söyledi: yapılan planların uygulanabilirliğinin az olması ve plana ilişkin bir uygulama planının yapılması.

Prof.Doğrusöz, Türkiye'de enerji planlamasına ilişkin ana sorunun tesis yatırım planlamasında değil, birincil kaynak planlamasında ve tüketim planlamasında bulunduğunu vurgulayarak sözlerini bitirdi.

İkinci konuşmacı Doç.Dr.Celasun sözlerine 1977'ler Türkiye'sinin sorunlarının 1970'ler Türkiye'sinin sorunlarından farklı olduğunu belirterek başladı. Konuşmacıya göre 1972-1973 yıllarında petrol fiyatlarında meydana gelen % 400'ü aşkın artış, sanayileşmiş ülkelerde hem eko-

nomik durgunluğa hem de mamul madde fiyatlarında artışlara yol açtı. Dolayısıyla 1973'ten sonra Türkiye'nin ithalat giderlerindeki artış yalnızca petrol fiyatlarındaki artışla sınırlı kalmayıp aynı zamanda sanayileşmiş ülkelerden ithal edilen mamul madde ve ara mallardaki fiyat artışlarından da etkilendi. Buna ek olarak, bu ülkelerdeki ekonomik durgunluk işçi dövizlerinin azalmasına yol açtığı gibi aynı zamanda bu ülkelere yaptığımız ihracatın da gerilemesine neden oldu. Bütün bunlar Türkiye'nin dış ödemeler dengesindeki açığın çok büyük boyutlara ulaşmasına yol açtı. Ancak Türkiye 1974'ten beri "mirasyedi" gibi davranmaya devam etti, özel tüketimde büyük artışlar oldu. Dolayısıyla şimdi Türkiye, bir takım köklü istikrar tedbirleri almakla karşı karşıya.

Türkiye'de mevcut tasarruf yetersizliğine de işaret eden Dr.Celasun, devlet sektörünün, enerjiye yatırım yapabilmek için darboğazları başka sektör-lere kaydırması gerektiğini, muhtemelen ulaşım sektöründe yada konut sektöründe darboğaz yaratarak, enerji sektörünün (özellikle elektrik enerjisi sektörünün) gereksindiği kaynakların yaratılması gerektiğini savundu.

Daha sonra Türkiye'nin kendisi-

ne model olarak seçtiği ülkelere-den, örneğin Japonya'dan istatistikler veren konuşmacı, Türkiye'nin gelişmişlik düzeyi arttıkça ikincil enerjiye olan gereksinmesinin de artacağına, şu anda azımsanmayacak ölçüde kullanılan tezek, odun gibi ticari olmayan enerji kaynaklarının yerini petrol ve kömür gibi kaynaklara bırakacağından ileride enerji darboğazının daha da artacağına işaret etti. Bu nedenle birincil enerji kaynaklarının vakit geçirilmeden geliştirilmesini savundu. Petrol tüketiminin sınırlandırılması için petrolün pahalılaştırılması isteyen Dr.Celasun, fiyat, vergi ve sübvansiyon mekanizmaları ile enerji tüketiminin yönlendirilebileceğini söyledi.

Konuşmacı son olarak, yapılan planlarda bütçe kısıtlamalarının gözönüne alınmadığını, oysa, özellikle istikrar programı uygulanırsa bu verinin plan-da kullanılmasının kaçınılmaz olduğunu savundu.

Üçüncü konuşmacı Doç.Dr.Kavrak, sözlerine dünyanın bir bütün olduğuna, ulusların bu dünyada birbirlerine bağımlı olduklarına işaret ederek başladı. Dr.Kavrak, dünyada nüfusun hızla arttığı'na, buna karşılık kaynakların, özellikle enerji kaynaklarının sınırlı olduğuna dikkati çekerek, bazı bakımlardan insanoğlunun mevcut yaşamını sürdürmek için sınırları, şimdiden zorlamaya başladığını, bunun belirtilerinin çevre kirlenmesi, çevre ısınması ve iklimlerin değişmesi şeklinde ortaya çıkmaya başladığını söyledi.

Petrolün hızla tükendiğine, mevcut teknoloji ile güneş enerjisinden yeterince yararlanılmadığına, kömür çıkarımının istenen düzeyde olmadığına, nükleer kaynakların sorunlarının henüz çözülmemiş olduğuna işaret eden konuşmacı, bu durumda dünyanın daha az enerji-yoğun bir dünya olması gerektiğini savundu.

Bu durum karşısında, gelecekte ülkelerin birbirlerine kolayca ve ucuz enerji satmayacaklarını söyleyen konuşmacıya göre, Türkiye vakit geçirmeden birincil enerji kaynaklarını değerlendirmeye yönelmeli. Buna ek olarak Türkiye enerjiyi yerinde

"Türkiye'de Enerji Planlaması" konulu panelde Kavrak, Celasun, Tepedelenlioglu, Dogrusöz ve inan.

